Mariana Bara

ADAPTAREA TERMINOLOGIEI MEDICALE ÎN LIMBA ROMÂNĂ ACTUALĂ

1. TERMINOLOGIA MEDICALĂ

Subsistem lingvistic sau ansamblu de termeni caracterizaţi prin univocitate, non-ambiguitate şi relaţii lexico-semantice proprii (Bidu Vrănceanu 2000 şi 2002), terminologia medicală interesează deopotrivă onomasiologia şi neologia. În continuare, vor fi abordate aspecte legate de crearea de termeni prin adaptare şi adoptare în procesul de traducere în limba română actuală[1].

Conform standardelor în domeniul terminologiei, crearea de noi termeni trebuie să fie în relaţie cu contextul şi uzul (ISO/TC 37), să definească în mod adecvat conceptele şi să producă termeni apropiaţi cât mai mult posibil de limba naturală. În acelaşi timp, pentru specialiştii din domeniul medicinei există imperativul standardizării terminologiei pentru a face compatibile activităţile în cadrul Uniunii Europene[2]. Domeniul terminologiei medicale este, în acelaşi timp, reglementat prin lege, vezi tabelul de mai jos:

Legislaţia pe domeniile reglementate[3]

Reglementarea comunitară	Actul normativ naţional
Directiva 90/385/CEE Dispozitive medicale implantabile active	HG 344 / 18.03.2004 privind stabilirea condiţiilor de introducere pe piaţă şi/sau de punere în funcţiune a dispozitivelor medicale implantabile active + HG 1298 / 19.08.2004 pentru modificarea anexei nr. 7 la Hotărârea Guvernului nr. 344/2004.

[1] Vezi definirea conceptului de **limbă română actuală**: „În sens restrâns ea începe cu anul 1990, coincizând cu perioada de „tranziţie" […], iar într-un sens foarte strict ar însemna limba din anul în curs, 2002", Avram 2002.

[2] „Trebuie menţionat că în străinătate există standarde destinate diferitelor categorii de implante şi elementelor de protetică intra şi/sau extra osoasă, utilizate în chirurgia osoasă generală de mică şi mare anvergură, precum şi în stomatologia chirurgicală şi/sau corectivă, care impun: terminologia caracteristică, proprietăţile şi condiţiile de omologare a produselor, condiţiile de calitate determinate pe baza unui anume set de încercări, precizând clar atât rolul cât şi modul de obţinere şi funcţionare pentru fiecare produs şi tehnică reparatorie în parte." – Proiectul: Laborator de certificare a implantelor şi distractoarelor utilizate în chirurgia osoasă şi stomatologie – *CIDUCOS*, cmpicsu.utt.ro/infras/infras.htm.

[3] http://www.asro.ro/romana/centru/info_ue.html.

LR, LVII, nr. 4, p. 419–474, Bucureşti, 2008

BDD-A640 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:26 UTC)

	Ordin al Ministrului Sănătății 535 / 04.05.2004 privind aprobarea Listei cuprinzând standardele române care adoptă standarde europene armonizate ale căror prevederi se referă la dispozitive medicale implantabile active.
	Ordin al Ministrului Sănătății 962 / 14.09.2005 pentru înlocuirea anexei la Ordinul ministrului sănătății nr. 535/2004.

O bază de date terminologică multilingvă (MultiTerm) a fost dezvoltată la Institutul European din România [IER] şi este continuu adusă la zi (peste 23 000 de intrări la 1 ianuarie 2008). Această bază de date este accesibilă publicului (www.ier.ro) şi constituie un instrument de lucru pentru traducători.

Traducerea legislației comunitare este o componentă a procesului de armonizare, aşa cum a fost stabilit pentru România prin Acordul european din 1 februarie 1993, instituind o asociere între România, pe de o parte, Comunitățile Europene şi statele membre ale acestora, pe de altă parte[4] – cap. 3 Armonizarea legislației, art. 71: „ajutor pentru traducerea legislației din Comunitate, în sectoarele relevante”[5].

2. PROBLEME GENERALE ALE TRADUCERII ŞI ADAPTĂRII TERMINOLOGIEI

Aşa după cum s-a observat şi în cazul traducerii *acquis*-ului în alte limbi est-europene (de ex. croată, maghiară, polonă, cehă), câteva probleme de traducere a textelor de lege sunt generale şi le vom întâlni şi în cazul limbii române.

Limba sursă este de cele mai multe ori engleza, dar se ştie că o abordare multilingvă aduce mai multă flexibilitate în traducere. Mai mult, în cazul limbilor flexionare, comparația cu limbile romanice este benefică, iar în cazul românei comparația cu franceza, sau stabilirea francezei ca limbă sursă este justificată prin tradiția culturală şi prin evoluția modernă a terminologiilor de specialitate în secolul al XIX-lea pornind de la franceză.

Munca terminologului în relație cu revizorii lingvişti, revizorii jurişti şi experții din administrație (ministere, agenții naționale) implică o cercetare a contextelor lingvistice (textele în care apar termenii al căror echivalent trebuie găsit în română) şi o deschidere spre domeniile de specialitate. O bază de documentare

[4] „Monitorul Oficial” [MO] nr. 73 din 12 aprilie 1993.

[5] Traducerea *acquis*-ului şi activitatea terminologică au fost posibile pentru fiecare țară candidată până la aderarea la Uniunea Europeană, prin colaborarea instituției naționale create în acest scop cu Comisia Europeană şi cu OPOCE (Oficiul pentru publicații oficiale ale Comisiei Europene). După 1 ianuarie 2007, translatorii în limba română angajați în cadrul Comisiei asigură serviciul de traducere în vederea publicării în „Jurnalul Oficial” [JO] a legislației adoptate de la această dată.

BDD-A640 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:26 UTC)

semnificativă este alcătuită la IER din dicționare pe domenii, dicționare generale, dicționare bilingve etc. O altă sursă sunt bazele terminologice multilingve şi internetul (publicații de specialitate, legislație).

Desigur, terminologul nu trebuie să inventeze termeni şi nu poate decide singur asupra termenilor, pentru că textele traduse trebuie acceptate de comunitatea / societatea românească, pentru că aceste texte trebuie să fie operante; ele au prioritate în fața legislației româneşti, au putere de lege şi produc efecte. De aceea, termenii aleşi pentru traducere trebuie să fie acceptați în primul rând de comunitatea specialiştilor, să fie uzuali, cunoscuți, lipsiți de ambiguitate. În virtutea acestor principii şi a faptului că de multe ori textele comunitare recurg la termeni şi concepte străine de realitatea materială şi legislativă românească, munca de adaptare a terminologiei este adesea complicată. Au fost situații în care concepte şi termeni din diferite domenii, care încă nu sunt cunoscute la noi, şi deci nu au corespondenți în limba română, au pus în dificultate chiar pe specialiştii consultați.

Exemplele cele mai multe vin din domeniul financiar, din listele de mărfuri cuprinse în textele din capitolul vamal, dar privesc şi asigurările, domeniul financiar-bancar, medicina, pescuitul, transporturile etc.

Dincolo de constrângerile formale (lexicale şi morfologice), adaptarea terminologiilor este şi o chestiune de context cultural, de registru stilistic al limbii, de semantică şi de relațiile dintre limba unei comunități, limba maternă şi limba instituțiilor europene. De aceea, putem formula concluzia că textul unei traduceri adecvate şi fidele trebuie să satisfacă simultan două cerințe fundamentale:

1. prima, *de ordin stilistic*, şi anume să respecte cerințele impuse redactării textelor juridice[6], să evite formulările lungi şi adesea tautologice care pot rezulta din traduceri literale;
2. a doua, *de ordin pragmatic*, şi anume să reflecte adecvat conceptele specifice, să fie clară, să țină cont de cadrul instituțional şi de principiile care guvernează dreptul comunitar.

3. ADAPTARE sau ADOPTARE?

Cercetarea de față reprezintă un studiu de caz şi anume traducerea în limba română a Acordului de recunoaştere reciprocă între Comunitatea Europeană şi Statele Unite ale Americii [Agreement on mutual recognition between the European

[6] Vezi Legea nr. 24 din 27 martie 2000 (republicată) privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, în MO nr. 777 din 25 august 2004, de exemplu capitolul IV, Redactarea actelor normative, articolele 33 (Sistematizarea ideilor în text), 34 (Stilul actelor normative), 35 (Unitatea terminologică), 36 (Exprimarea conținutului normativ), 37 (Referirea la alt act normativ) şi capitolul V, Structura actului normativ.

BDD-A640 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:26 UTC)

Community and the United States of America][7], cu nr. celex 21999A0204(01) în data de baze EURLex, traducere revizuită la Institutul European din România, pentru care a fost consultat un expert din Ministerul Sănătății.

Textul este un indice de nume[8] pentru *dispozitive* necesare în: anesteziologie, stomatologie, oto-rino-laringologie, gastroenterologie – urologie, spital general, neurologie, oftalmologie, ortopedie etc. De aceea, **dispozitiv** devine ***hiperonim***: subîntinde toți termenii (*cameră, sondă, mănuşi, agrafe, monitor, ecograf* etc.).

Dacă din punct de vedere teoretic întrebarea cu privire la limita dintre adoptare şi adaptare poate susține o discuție nuanțată, din punctul de vedere pragmatic al traducătorului este limpede că terminologia este spațiul în care se întâlnesc exigențele lingvisticii şi cele ale disciplinelor de specialitate.

Conform ISO/TC 347 pentru terminologie, identificarea termenului în limba sursă trebuie urmată de echivalarea lui în limba țintă şi în nici un caz de traducerea lui literală. Nomenclatura trebuie să țină seama de nevoia reală de termeni, de textele reprezentative în care aceştia apar.

3.1. ADAPTAREA FONETICĂ

Câteva exemple vor ilustra oscilațiile formale, variantele acceptate în procesul de producere a termenilor, în relația cu limba sursă.

Deşi în actele normative forma **anghină** nu a fost niciodată folosită, în prima ediție a DOOM aceasta era forma recomandată, iar în DEX explicația etimologică este încă următoarea:

anghină < lat. *angina*, fr. *angine.*

Totuşi, forma fonetică trimite la un etimon germ. *Angina* sau gr**.** *anghini.*

DEX 1998 indică *anghină* şi varianta *anghină*, dar înregistrează forme ca: *angiocolită, angiofluorografie, angiogenie, angiografic, angiografie, angiologic, angiologie, angiom, angiopatie, angiospasm*. DEMB FR-RO s.v. *anghină* indică şi varianta *anghină* (inconsecvent în folosirea termenului, cele două forme se află în variație liberă). Internet 10 400 N sg, 151 GD sg. ; MO nicio atestare.

Termenul medical agreat de VRusu este:

angină

alături de care apar: *anghină abdominală, ~ Duguet, ~ flegmonoasă, ~ Henoch, ~ intestinală, ~ Ludwig, ~ pectorală, ~ Prinzmetal, ~ pseudomembranoasă, ~*

[7] Publicat în JO seria L nr. 31 din 4.2.1999, p. 3–80 şi în limba română în JO nr.11/vol. 19, p. 3–80.

[8] Din cei 367 termeni introduşi în MultiTerm, 8% sunt termeni-cuvânt (majoritatea formați prin derivare sau compunere): *ataxiograf, cardiotahometru, cheratotom, cronaximetru, densitometru, ecocardiograf, ecoencefalograf, ecograf, electrocardiograf, electrod-ac, electroglotograf, endoscop, gustometru, histeroscop, nebulizator, nistagmograf, oftalmoscop, oscilometru, osteodensitometru, oximetru, pneumotahometru, retinoscop, rinoanemometru, seriograf, termocauter, tonometru, vectocardiograf, vitreotom* etc., iar 92% sunt termeni-sintagmă.

BDD-A640 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:26 UTC)

ulceronecrotică, ~ Vincent, angioblast, angioblastom, angiocardiografie, angiocolecistită, angiocolecistografie, angiogeneză, angiogenină, angiografie etc. Harper Collins: *angină,* MDA 2001: *angină* (s.v. *anghină*: vezi *angină*) – *variantă populară angină*, DOOM 2005 *!angină* **[**față de *anghină* din prima ediție DOOM], Internet:10 200 N sg., 509 GD sg.; MO : 65 acte din 1973 până în decembrie 2006.

sanguin

DM EN-RO îl consideră format după engleză**;** Harper Collins, VRusu (variante: *sangvin, sanghin*), deşi consideră că este de origine latină; DEMB FR-RO s.v. îl explică prin *sangvin*, pentru care nu are o intrare separată. Internet: singular 54 200 masc., 33 400 fem.; plural masc. 3 530, fem. 153 000. MO: 489 acte [jumătate din anii 2003–2006, jumătate din anii 1966–2002; primul act din 1966. Frecvența semnificativă după 2002. Cel mai recent atestat este din decembrie 2006: *grupă sanguină.*] Vezi *centrele județene de transfuzie sanguină*.

sangvin

DEX 1998 – [Var.: *sanghín, -ă, sanguín, -ă*] din fr. *sanguin*, lat. *sanguineus*
DS, DOOM 2005 (modifică norma din prima ediție), Neologisme
Internet: 22 500 masc., 2 650 fem.; plural 186, 45 200 fem.
MO : 75 acte; jumătate din anii 2004–2006; jumătate din 1992–2003.
Primul act din 1992: *detectori de flux sangvin.*
Cel mai recent document este din ianuarie 2007: *grup sangvin*.

bronşie (apare în VRusu ca variantă pentru *bronhie*, dar derivatul *bronşic* nu este înregistrat ca intrare separată); VRusu înregistrează şi: *arbore traheo-bronşic, astm bronşic, bronşiolă, brionşiolalveolă, bronşiolită, bronşită* etc.

bronhie (apare în VRusu, dar termenul derivat *bronhic* nu este înregistrat); VRusu înregistrează şi: *bronhiolă, bronhoconstrictiv, bronhodilatație, bronhografie, bronholit, bronhopatie, bronhoplegie, bronhopenumonie, bronhoscop, bronho-spasm, bronhostenoză, bronhotomie* etc.

3.2. ADAPTAREA STILISTICĂ

Limbajul medical cunoaşte două registre stilistice, pe care le putem numi şi niveluri ale comunicării: unul formal, oficial şi unul uzual, pe care îl întâlnim fie în jargonul informal al specialiştilor, fie în rândul publicului. Între termenii din aceste registre există de regulă relații de sinonimie, dar uneori termenii pot fi variante fonetice ale aceluiaşi cuvânt.

Spre deosebire de engleză, unde termeni comuni pot intra în texte oficiale, româna a adoptat sistemul francez al diferenței dintre registrele socio-stilistice. Astfel, nu vom traduce *wry neck* prin „gât strâmb” – deşi sintagma este populară –, ci

BDD-A640 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:26 UTC)

prin termenul de specialitate *torticolis*; nu vom traduce engl. *chest disease* prin „boală de piept", ci prin *boală a căilor respiratorii inferioare*[9].

Dacă am traduce prin **boală de piept** ar fi incorect, pentru că aceasta este denumirea populară a tuberculozei în limba română (vezi VRusu), în vreme ce în limba engleză se face diferența între *chest disease* şi *tuberculosis*[10].

Există şi situația sinonimelor care sunt variante stilistice, deosebite din punct de vedere fonetic şi care au etimon diferit, de exemplu: **tremor** (din latină, termen medical, vezi VRusu, HarperCollins etc.; MO), *tremur* (derivat regresiv, termen comun întrebuințat şi în medicină) şi *tremurătură* (derivat cu sufix, termen comun întrebuințat şi în medicină; VRusu înregistrează mai multe tipuri de tremurături). Frecvența în texte de toate tipurile publicate pe internet: *tremur* – 53 000; *tremor* – 11 900; *tremurătură* – 251 ocurențe. Observăm cu uşurință că *tremor* are o frecvență ridicată şi nu poate apărea decât în texte cu raportare la medicină, pe situri de sfaturi medicale generale, ale facultăților de medicină sau în presă.

Fr. *tremblement* este un cuvânt uzual, general, ca şi rom. *tremurătură*. Acest termen are avantajul că poate fi folosit la plural. DEX precizează că pluralul de la **tremur** este **tremure** (extrem de rar!), în vreme ce **tremor** nu este înregistrat. Textele de medicină utilizează **tremor** şi **tremur** ca substantive defective de plural. Forma articulată **Tremorul** a fost găsită în 480 texte.

Întâlnim în documentul supus analizei următoarea traducere: engl. **attachement** – germ. *Zusatzgerät* – fr. *dispositif auxiliaire* / *outil* – rom. **dispozitiv auxiliar** / **sculă**.

Alegerea termenului **sculă** nu pare foarte elegantă. Termenul în sine nu aparține limbajului medical, pentru care ar fi fost mai potrivit sinonimul **instrument** (VRusu).

Pentru engl. *medical care* – fr. *soins médicaux* – it. *cure mediche* – port. *cuidados médicos* – germ. *ärztliche Behandlung*, rom. **asistență medicală** este termenul general şi uzual (175 000 texte internet, articulat şi nearticulat), apare şi în legislație – vezi Legea nr. 100/1998 din 26/05/1998 (actualizată) privind asistența de sănătate publică. În Legea privind reforma în domeniul sănătății, titlul V, Asistența medicală comunitară, termenul apare în numele unei instituții de învățământ de specialitate: Facultatea de Moaşe şi Asistență Medicală, la Facultatea de Medicină, U.M.F. din Craiova. Termenul apare în grupuri nominale cu determinanți: *ambulatorie* (121), *completă* (8), *de specialitate* (169), *de urgență* (834), *generală* (75), *gratuită* (12 800), *primară* (512), *publică* (10) etc.

Deşi sintagma **îngrijire medicală** există şi este foarte des întrebuințată (sg. 31 600 texte internet), registrul în care este utilizată este unul mai degrabă comun, jurnalistic sau administrativ şi mai puțin de specialitate. Grupurile nominale în care

[9] Vezi *Bolile sistemului respirator*, http://www.ms.ro/upl/cc/icd_10/cap10.pdf.
[10] Vezi *Department of Tuberculosis & Chest Deseases*, http://www.jipmer.edu/dtcd.htm.

BDD-A640 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:26 UTC)

intră sunt mai puține: *gratuită* (399), *la domiciliu* (223 texte internet), *de bază* (119), *de specialitate* (23), *de urgență* (10), *completă* (1). Niciodată ~ *publică*. Pl. *îngrijiri medicale* 33 900 ocurențe.

~ *la domiciliu* (241), vezi, de ex., Decizia nr.134/2004 pentru modificarea şi completarea Deciziei preşedintelui Casei Naționale de Asigurări de Sănătate nr. 249/2003 privind aprobarea Standardelor pentru acreditarea furnizorilor de îngrijiri medicale la domiciliu.

~ *generale* 1 text, ~ *de specialitate* 12 texte.

Faptul că *asistență medicală de specialitate* şi *asistență medicală generală / primară* sunt termeni uzuali determină preferința pentru *asistență medicală*, şi nu pentru *îngrijiri medicale*. Totuşi, deşi *îngrijiri* aparține limbajului comun, se observă o anume preferință pentru acesta, sub influența termenilor din celelalte limbi europene.

Rom. **oreion** (19 100 texte) vine din fr. *oreillons*, cuvânt al limbii comune, augmentativ de la *oreille*. Preluarea a fost integrală sub raport fonetic. VRusu şi DM EN-RO dau ca sinonim *parotidită epidemică* (57 ocurențe internet). În textele în care întâlnim engl. *mumps* (de la *mump* „a se bosumfla"), fr. *oreillons*, echivalarea este rom. **oreion**, pentru că aceste texte sunt redactate într-un registru relativ neutru, care nu cere numele ştiințific al bolii. Numele bolii este şi în italiană un augmentativ, *orecchioni*, însoțit în document de numele ştiințific **parotite**. În portugheză soluția de traducere este *papeira* (< *papo*+*eira*, iar *papo* „guşă, parte a esofagului păsărilor"). Observăm că franceza, italiana şi portugheza dau numele comun, în vreme ce germ. *mumps* preia termenul englez ca atare, prezent şi în limba comună (vezi Duden Oxford). Numai sp. *parotiditis* este numele ştiințific. Pluralitatea soluțiilor este un semnal al faptului că termenul comun nu este acceptat ca termen ştiințific în toate limbile.

În sintagma *virusul oreionului* – utilizată de specialiştii de la Institutul Pasteur – regăsim fr. *virus des oreillons*, în vreme ce engl. *Mumps virus* devine în germ. *Mumpsvirus*. Soluțiile din celelalte limbi sunt: it. *virus degli orecchioni*, sp. *virus de las paperas*, port. *vírus da papeira*. Port. *papeira* este un termen popular, care are ca sinonim ştiințific *parotidite* (Almeida Costa). În numele virusului, spaniola recurge la termenul popular *paperas*. În vreme ce franceza, italiana, portugheza şi engleza recurg la un termen analizabil, preluat din limba comună, româna extinde la uzul comun un neologism neanalizabil, ca şi germana, iar spaniola preferă termenul ştiințific.

La granița dintre limbajul comun şi cel medical se află şi **suzetă** (neologism), fr. *sucette*, engl. *pacifier*, germ. *Schnuller*, care interesează în termenul fr. *thermomètre-sucette*, engl. *thermometer pacifier*, germ. *Schnullerthermometer*, echivalat în română prin *termometru tip suzetă*.

BDD-A640 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:26 UTC)

Rom. **cheag**, din sintagma *cheag sanguin* (pleonasm acceptat) face parte din fondul vechi lexical al limbii române (lat. *clagum, coagulum*) şi este un cuvânt comun. Engl. *bruising* este, de asemenea, un cuvânt comun, cu echivalentul fr. *hématom* şi în anumite contexte tradus prin rom. *hematom*. În alte situaţii, termeni din limba literară, nivelul stilistic standard, neologisme (ex.: *contagios, recipient*) sunt deopotrivă şi termeni de specialitate.

Rom. **pestă** < fr. *peste* este preferat lui rom. *ciumă*, de ex. *pestă bubonică, hemoragică* etc., deşi ambele sinonime sunt indicate în VRusu, HarperCollins, intrarea este numai *pestă*.

La fel, este preferat termenul **pod** în locul lui **punte**: *răşină pentru coroană şi pod temporare / temporary crown and bridge resin / résine pour couronne et bridge temporaires / Harz für provisorische Kronen und Brücken* [tradus astfel, revizuit astfel, confirmat astfel de specialistul din MS].

Termenul consacrat, tradiţional este **punte**, vezi VRusu, Larousse, DM EN-RO: *punte dentară* (nu este înregistrat *pod*)[11]. O cercetare pe internet pune în evidenţă următoarea frecvenţă: *punţile dentare* – 67 ocurenţe; *punţi dentare* – 58; *punţilor dentare* – 21; *punte dentară* – 5; *puntea dentară* – 3 / vs. *pod dentar* – 3; *poduri dentare* – 3. Cu toate acestea, DEX şi MDA nu înregistrează s.v. *punte* acest sens. Vezi însă DEX: *pod* „2. Lucrare protetică dentară, metalică sau mixtă, folosită ca metodă terapeutică”, MDA: *pod* „51. lucrare protetică dentară…” şi DEMB FR-RO s.v. *pont* „pod, punte, proteză intercalată”.

3.3. ADOPTAREA

LIMBA SURSĂ

Se ştie că, în limba română, cei mai mulţi termeni medicali provin din franceză, de exemplu, în documentul analizat:

rom. **limfocit T** < fr. *lymphocyte T* [vezi EN *T cell*];

rom. **test treponemic** < fr. *test tréponémique* [EN *treponemal test*].

Crearea de noi termeni, grupuri nominale cu adjective atestate şi uzuale nu este totdeauna uşoară. Astfel, deşi **toxicologic** este înregistrat în DEX şi apare în 3 400 texte pe internet, el este atestat în grupuri nominale alături de *control, examen, ordin, risc, screening, studiu, test* etc., dar numai o dată în sintagma *experimentelor toxicologice*. În traducerea fr. *essai toxicologique* / engl. *toxicological experiment*, s-ar fi putut opta pentru **experiment de toxicologie*, dar nici această sintagmă nu este atestată. Această formă ar fi fost de aşteptat, în paradigmă cu *experiment de fizică, de chimie, de fiziologie, de psihologie* etc.

[11] Vezi şi Universitatea „Ovidius” Constanţa, Facultatea de Medicină Dentară şi Farmacie, disciplina: Propedeutica stomatologică (Proteze unidentare şi *punţi*); *Tematica concursului pentru ocuparea posturilor de medici stomatologi*, www.ms.ro/; www.umftgm.ro/ghiduri/ghid_stoma.pdf.

BDD-A640 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:26 UTC)

Preluarea terminologiei internaţionale, cu formanţi din greacă sau latină, de multe ori prin intermediar francez [de exemplu, în DN este explicat din fr. **torticolis**, cf. lat. *tortus* „răsucit", *collum* „gât"]. Engleza are de multe ori şi un alt termen: *bruising* „hematom" sau *wry neck* „torticolis".

Sunt şi situaţii în care este preluat tiparul termenului englez: *Yatapox virus (Yaba & Tana)* devine în română *Yatapox virus (Tana şi Yaba)*, deşi ar fi fost mai firească topica din franceză, spaniolă *virus Yatapox. Virusul Omsk* este denumit şi explicit *virusul febrei hemoragice Omsk*, deşi în documentul tradus engleza şi franceza utilizau formula redusă[12]. În alte situaţii, găsim acelaşi termen cu aceeaşi formă în toate limbile, de ex.: *omeprazol*.

Problema limbii sursă, capitală pentru formarea termenilor, duce de multe ori la apariţia sinonimelor de origini etimologice diferite. Acest aspect caracteristic limbii române actuale se manifestă în toate domeniile de specialitate. Pentru domeniul medical, un exemplu[13] din legislaţia românească este edificator. Ambii termeni sunt folosiţi în text şi definiţi astfel: „**Mucoviscidoza** (**fibroza chistică**) este cea mai frecventă boală monogenică a populaţiei de origine caucaziană, cu transmitere autosomal recesivă, cu evoluţie cronică progresivă, potenţial letală, traducându-se din punct de vedere fiziopatologic prin alterarea transportului clorurilor la nivelul glandelor mucoase şi seroase, anomalia primară fiind reprezentată de gena mucoviscidozei." Într-o notă există această precizare: „mucoviscidoză (termenul francofon); fibroză chistică (termenul anglosaxon)". Prin acest exemplu sunt ilustrate atât toleranţa limbajului medical actual faţă de sinonimie, cât şi cele două principale limbi sursă.

Prezenţa mai multor variante de traducere poate fi interpretată şi ca o slabă inserţie culturală a traducerilor de texte medicale (o situaţie aproximativ similară există în limba portugheză, vezi Leipnitz 2007).

MODELUL ENGLEZ. SOLUŢII NEUNITARE

Grupul nominal prin juxtapunere este foarte bine reprezentat în acest tip de texte, chiar atunci când ne-am fi aşteptat să fie folosită o prepoziţie de legătură: rom. **transductor cardiografic apex** după engl. *apex cardiographic transducer* / fr. *transducteur cardiographique de l'apex.*

În legătură cu rom. **limfonod sau nodul limfafic –** engl. *lymph node* / *lymph gland* / fr. *ganglion lymphatique / nodule lymphatique*, opinia experţilor de la Autoritatea Naţională Sanitară Veterinară şi pentru Siguranţa Alimentelor (mail din 8.05.2005) este că: „În trecut se folosea termenul de *ganglion* atât pentru

[12] Hotărârea de Guvern nr. 1.092 din 16 august 2006, privind protecţia lucrătorilor împotriva riscurilor legate de expunerea la agenţi biologici în muncă, în MO nr. 762 din 7 septembrie 2006.

[13] Ordinul nr. 932 din 24 mai 2007 privind aprobarea Protocolului de practică pentru prescrierea medicamentelor în vederea decontării în cazul mucoviscidozei (fibroză chistică) pentru persoanele asigurate în sistemul de asigurări sociale de sănătate, în MO nr. 584 din 24 august 2007.

BDD-A640 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:26 UTC)

formaţiuni nervoase, cât şi pentru formaţiuni limfoide. Conform *Nominei Anatomice* actuale se foloseşte *ganglion* pentru sistemul nervos şi termenii de *limfocentru, limfonod* şi *limfonodul* pentru sistemul limfatic." Acelaşi expert comunică în 20 mai 2005 altă soluţie de traducere: engl**.** *major lymphatic glands* / fr. *principaux ganglions lymphatiques* **–** rom. **principalii noduli limfatici**.

3.4. ÎNTRE ADAPTARE şi ADOPTARE

Adaptarea termenilor se face de multe ori prin acceptarea formei din limba sursă:

rom. **radionuclide** (245 ocurenţe) < engl. *radionuclide*

rom. **radionucleide** (19 ocurenţe) < fr. *radionucléïdes*

De regulă, termenii noi formaţi prin derivare de la termeni existenţi, urmează modelul din franceză: rom. **facoemulsificator** < fr. *phacoémulsificateur*, faţă de engl. *phacofragmentation system*, germ. *Phakofragmentationssystem*.

Observăm şi în acest caz o tendinţă deja semnalată pentru limba română actuală, şi anume aceea de a forma termeni prin derivare frazeologică (Chişu 2004), un demers analitic, în care termeni cunoscuţi (*emulsificator* în exemplul de mai sus) sunt utilizaţi ca elemente de compunere sau ca părţi ale unor noi sintagme pentru a crea termeni noi, uşor de înţeles. În exemplul discutat, pentru crearea noului termen românesc a fost ales termenul francez, mai familiar prin structură, analizabil.

Rom. **oximetru** preia termenul engl. *oximeter*, şi nu termenul fr. *oxymètre de pouls*.

Nu găsim intrare specială pentru acest termen in VRusu, ci doar o referire s.v. *oximetrie*: „utilizând un oximetru", singurul enunţ care atestă existenţa termenului.

În unele situaţii ne putem întreba dacă termenul a fost creat prin derivare cu prefixoide sau prin calchiere:

rom. **pleuropneumonie** – fr. *pleuropneumonie* – engl. *pleuropneumonia*

rom. **pneumotahometru** – fr. *pneumotachymètre* – engl. *Pneumo-tachomometer*

rom. **pneumoencephalografie** (doar in MT) – fr. *pneumoencéphalographie* – engl. *pneumoencephalography*

rom. **poliovirus –** engl. *poliovirus* / sp. *poliovirus* / fr. *virus poliomyélitique* / *virus de la poliomyélite / poliovirus*

Există şi situaţii în care în limba română sunt creaţi termeni noi, analizabili, expliciţi:

a) *În absenţa posibilităţii de derivare*

fr. *introducteur* – engl. *introducer* – rom. **dispozitiv de introducere**

fr. *cerclage* – engl. *cerclage* – rom. **dispozitiv de încercuire**

fr. *attaché des os* – engl. *bone fixation* – rom. **dispozitiv de fixare a oaselor**

BDD-A640 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:26 UTC)

fr. *grattoir* – engl. *scaler* – rom. **aparat de detartraj**
fr. *développeuse* – engl. *film processor* – rom. **aparat de developat**

b) Pentru a evita omonimia

fr. *arc* – engl. *bracket* – rom. **aparat de îndreptat dinţii** / rom. **arc**
fr. *respirateur* – engl. *ventilator* – rom. **aparat de ventilaţie** / rom. **ventilator**

4. SINONIMIE, NORMARE ŞI STANDARDIZARE

Aspect destul de neaşteptat al limbajului ştiinţific, prezenţa sinonimiei în textele de specialitate se datorează mai multor factori (limba sursă din care a fost preluat termenul, teoria care l-a consacrat, evoluţia limbajului şi a ştiinţei în general care creează noi distincţii şi noi concepte)[14].

În limba română actuală se manifestă tendinţa de a înlocui termenul vechi, consacrat, înregistrat în lucrările de specialitate, cu un termen nou, care este centru al unei paradigme, de ex. **tensiune arterială** (24 600 texte internet, VRusu, Harper Collins) < fr. *tension artérielle*, înlocuit de **presiune sanguină** (222 texte internet, în Larousse indicat ca sinonim pentru **presiune arterială**) < engl. *blood pressure*, conform expertului MS în documentul analizat. Larousse s.v. *tensiune arterială* trimite la *presiune arterială*. Concurenţa dintre cele trei sinonime româneşti este de fapt între componentele sintagmei şi pare să fie rezolvată în favoarea termenului *presiune sanguină*. Pe de o parte sunt în concurenţă *tensiune* şi *presiune*, iar pe de altă parte *arterial* şi *sanguin*. Cu toate acestea, pentru engl. *coronary pressure*, expertul a ales rom. *tensiune coronară*, după fr. *tension coronaire*. Termenul simplu *presiune* apare şi în rom. *presiune intrauterină*, fr. *pression intra-utérine*, engl. *intrauterine pressure*. VRusu înregistrează *presiune arterială* cu sinonimul *tensiune arterială* şi termeni în perechi: *presiune intraoculară* şi *tensiune intraoculară* etc. (în total şapte), dar şi termeni construiţi cu *presiune* pentru care nu există sinonime (*presiune osmotică, presiune venoasă* etc., în total 12). Este evidentă tendinţa de a construi termeni cu *presiune*. Pentru *tensiune arterială*, totuşi, legislaţia şi practica medicală au o predilecţie, mai cu seamă pentru că există codificarea **HTA** – *hipertensiune arterială* şi nouă temeni construiţi cu *hipertensiune* (VRusu). Nu există **hiperpresiune*.

Ca manifestare a aceleiaşi tendinţe în limba actuală, putem semnala înlocuirea termenului tradiţional **pontaj**, de origine franceză, prin termenul *bypass* (deşi VRusu consideră încă termen principal rom. *pontaj*). Acesta din urmă a

[14] „Terminologia medicală franceză întrebuinţează douăzeci şi şapte de sinonime eterogene pentru numirea unei singure afecţiuni a splinei: *splenomégalie – myéloïde idiopathique – anémie leuco-érythroblastique – anémie myélophtisique – érythroblastose chronique de l'adulte – hépato-splénomégalie mégacaryocytaire* etc. (Kocourek 1982 p. 166) şi Mladin, 2005.

BDD-A640 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:26 UTC)

înlocuit cu totul în limbajul curent termenul *pontaj*, care are şi dezavantajul unui omonim mai cunoscut, mai general.

Acceptarea sinonimelor poate duce la mai multe soluţii de traducere pentru acelaşi text, de ex.:

Engl.	Fr.	Rom.
blood pressure	*tension artérielle*	presiune sanguină
blood pressure alarm	*alarme de la tension sanguine*	alarmă a tensiunii sanguine[15]
blood pressure computer	*calculateur de tension sanguine*	calculator al tensiunii sanguine
blood pressure cuff	*brassard de sphygmomanometer*	manşetă pentru măsurarea presiunii sanguine

Lexicul medical de specialitate în limba română este caracterizat de o trăsătură care ţine de evoluţia ştiinţei medicale şi de politica lingvistică implicită în alegerea termenilor, în „amenajarea terminologică". Constatăm şi în terminologia medicală prezenţa sinonimelor cu etimologii diferite, astfel:

tensiune arterială din franceză, dar şi *presiune sanguină* de origine engleză, sau **presiune arterială**, termen de origine franceză.

Aceste sinonime au intrat la date diferite în limba română şi ocupă spaţii diferite în sistemul lexical. În vreme ce *tensiune arterială* este vechi, deja foarte răspândit, de uz general, ceilalţi doi sunt relativ recenţi şi au o răspândire limitată. Codul HTA care descrie *hipertensiunea arterială* a fost creat pornind de la **TA**[16].

În ceea ce priveşte franceza, găsim în acelaşi text: *tension sanguine / tension artérielle*, ca şi *système de mesure / appareil de mesure*, în vreme ce engleza are o formă standard: *measurement system.* Traducerea după franceză este totuşi o constantă, de ex.: engl. *liquid bandage* / fr. *pansement liquide* / rom. **pansament lichid**[17].

5. MARCAREA ANTONIMIEI

Antonimia este un aspect interesant al terminologiei. Deşi există mijloace de derivare a antonimelor de negaţie de la adjective, sunt cazuri în care crearea antonimului ridică probleme. Astfel, pentru **refolosibil**, antonimul uzual este **de unică folosinţă**. Perechea nu intră în paradigma derivării cu *non, ne* sau *in*. Termenul *de unică folosinţă* a fost identificat în 15 800 texte internet, în grupuri nominale având ca centru substantivele *îmbrăcăminte, veselă, seringă, ace* etc. De aceea, termenul *ambalaj refolosibil* are ca antonim *ambalaj de unică folosinţă*, situaţie proprie limbii române, deoarece în celelalte limbi există perechi de termeni construite pe baza aceluiaşi adjectiv:

[15] JO nr.11/vol. 19, p. 67.

[16] Pentru *HTA*, vezi Ordinul nr. 725 din 1 octombrie 2002 privind criteriile pe baza cărora se stabileşte gradul de handicap pentru copii şi se aplică măsurile de protecţie specială a acestora, în MO nr. 781 din 28 octombrie 2002.

[17] VRusu: *bandaj* este banda (de tifon etc.) aplicată pentru a menţine pansamentul.

BDD-A640 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:26 UTC)

engl. *reusable pack / non-reusable pack*
germ. *wiederverwendbar Verpackung / nicht wiederverwendbar Verpackung*
fr. *emballage réutilisable / emballage non réutilisable*
port. *embalagen eutilizável / embalagen não reutilizável*

În documente legislative emise de guvern, apare sintagma *deşeuri nerefolosibile*. Adjectivul *reutilizabil* (texte internet: 1 400 la sg. şi 10 400 la pl.) are antonimul *nereutilizabile* (atestat numai la plural!, 80 texte internet): *anvelope, materiale, suporturi* etc.

6. CALCUL SEMANTIC

Câteva exemple vor ilustra modul în care traducerile creează noi sensuri ale cuvintelor, prin calchiere – în limba actuală mai cu seamă după engleză. Astfel, dacă pentru rom. **sistem** (<fr. **système**) nu găsim în dicţionare sensul de „aparat, dispozitiv", în prezent în textele medicale rom. **sistem** apare în sintagme în care ne-am fi aşteptat să fie *aparat*. A avut loc calchierea engl. *system*, care are şi aceste sensuri, spre deosebire de fr. *système* (care le preia uneori din engleză). Astfel, avem corespondenţa rom. *sistem* – fr. *système / appareil / appareillage* – engl. *system*.

În alte situaţii, termenul englez fiind mai explicit este tradus prin calchiere, în vreme ce termenul francez, sintetic, este mai dificil de calchiat:

fr. *imageur* – engl. *imaging system* – rom. **sistem de redare a imaginii**

fr. *calibreur* – engl. *calibrator* – germ. *Kalibrationsgerät* – rom. **dispozitiv de calibrare**

Parcurgând traducerea listei de dispozitive medicale, ne putem întreba care au fost criteriile după care traducătorul şi expertul din Minsiterul Sănătăţii au ales termenul rom. **dispozitiv**. Este evident că de multe ori (apare în 10 termeni) este echivalentul pentru engl. *device*, definit astfel în Harper Collins: „*obiect* conceput sau construit cu un scop anume", în Dorland's: „*something* contrived for a specific purpose". În DTehnic s.v. *device*: „*dispozitiv*, aparat, mecanism, deviz, instrument, plan, schemă, proiect" etc. Sensul rom. *dispozitiv* dat de DEX: „1. *Ansamblu de piese* legate între ele într-un anumit fel (de obicei imobil) şi care îndeplineşte o funcţie bine determinată într-un *sistem* tehnic"; în DS: *mecanism*.

Cum traducem: fr. *dispositif / appareil* – engl. *device / attachement / system* – germ. *Gerät*? Iată rezolvarea din acelaşi text:

Fr.	Engl.	Germ.	Rom.
dispositif auxiliaire / outil	*attachement*	Zusatz*gerät*	**dispozitiv** auxiliar / sculă
appareil de diagnostic à résonance magnétique; *imagerie* par résonance magnétique	magnetic resonance diagnostic *device*	Magnetresonanz-Diagnostik*gerät*	**dispozitiv** de diagnostic cu rezonanţă magnetică

BDD-A640 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:26 UTC)

7. CONCLUZII

Pe lângă existența variantelor fonetice şi a sinonimiei, analiza terminologiei medicale pune în lumină o preferință marcată pentru grupul nominal cu mai mulți membri, vezi de ex. folosirea verbelor la infinitiv, ca substantive – în sintagmele **aparat / dispozitiv / instrument *de*** + infinitivul lung (care în structura de adâncime este un predicat: dispozitiv ***care resuscitează, taie*** etc.):

*dispozitiv de **resuscitare** a respirației*
__introducere__ a acului de seringă
__calibrare__
__încercuire__
*dispozitiv metalic de **fixare** a oaselor*
*instrument chirurgical cu laser pentru **utilizare** în chirurgia generală şi plastică*
*de sistem de **implantare** de derivație*[18]
*de **tăiere** a osului*
*instrumente şi accesorii de metal pentru **fixarea** oaselor cu una sau mai multe componente.*

Lexicul medical în română, ca şi în franceză, este caracterizat de diversitate şi vitalitate. La aceasta contribuie şi relația sa specială cu lexical medical francez, de tradiție din sec. al XIX-lea, şi cu lexicul medical englez, mai recentă.

Putem caracteriza prin câteva trăsături evoluția terminologiei medicale actuale:

– sunt prezenți termeni sinonimi cu origini etimologice diferite (fr. şi engl.);
– se manifestă tendința traducerii cu predilecție din engleză;
– se manifestă tendința de a crea termeni-sintagmă, complecşi;
– tradiția franceză este încă puternică şi poate fi observată în traducerea grupurilor nominale complexe.

Consultarea bibliografiei de specialitate şi a experților din Ministerul Sănătății este obligatorie în procesul verificării şi validării termenilor noi. În ceea ce priveşte dicționarele medicale, nu toate au acelaşi grad de rigoare în raport cu domeniul: VRusu este riguros, sistematic, înregistrează uzul din domeniul medical; dar DM EN-RO şi Harper consideră engleza ca limbă sursă, iar Larousse porneşte de la franceză ca limbă sursă**.**

BIBLIOGRAFIE

Almeida Costa = J. Almeida Costa – A. Sampalo e Melo, *Dicionàrio da língua portuguesa*, ed. 6, Lisboa [f.a.].
Avram 2002 = Mioara Avram, *Considerații asupra dinamicii limbii şi asupra studierii ei în româna actuală*, http://www.unibuc.ro/eBooks/filologie/dindelegan/

[18] JO, nr. 11/vol. 19 p. 59.

BDD-A640 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:26 UTC)

Bara 2007	=	Mariana Bara, *Terminologia în limba română contemporană. Sinonime şi termeni noi de specialitate în traducerea acquis-ului comunitar*, în „Analele Universităţii Hyperion. Filologie", p. 219–230.
Bidu Vrănceanu 2000	=	Angela Bidu Vrănceanu**,** *Terminologiile ştiinţifice din perspectivă interdisciplinară*, în „Analele Universităţii Bucureşti, Limba şi literatura română".
Bidu Vrănceanu 2002	=	Angela Bidu Vrănceanu**,** *Lexic comun, lexic specializat*, Bucureşti.
Chiş 2004	=	Dorina Chiş**,** *Formarea termenilor*, http://www.litere.uvt.ro/documente_pdf/
DEMB FR-RO	=	*Dicţionar explicativ francez-român de medicină şi biologie*, Iaşi.
DM EN-RO	=	*Dicţionar medical englez-român*, ediţia a II-a, Bucureşti, 2000.
DN	=	Florin Marcu şi Constant Maneca, *Dicţionar de neologisme*, Bucureşti, 1986.
Dorland's	=	*Dorland's Illustrated Medical Dictionary*, 30th Edition, 2003.
DS	=	Mircea şi Luiza Seche, *Dicţionar de sinonime*, 2002.
DTehnic	=	*Dicţionar tehnic englez-român*, Bucureşti, 1997.
Duden Oxford	=	Duden Oxford, *Grosswörterbuch Englisch*, Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich, 1999.
GALR II	=	*Gramatica limbii române*, II, *Enunţul*, Bucureşti, 2005.
Harper Collins	=	Harper Collins *Dicţionar medical ilustrat*, Bucureşti.
Kocourek 1982	=	Rotislav Kocourek, *La langue française de la technique et de la science*, Wiesbaden.
Larousse	=	Larousse. *Dicţionar de medicină*, Bucureşti, 1998.
Leipnitz 2007	=	Luciane Leipnitz, *A tradução dos compostos nominais em língua alemã na medicina*, http://www.riterm.net/revista/
MDA	=	*Micul dicţionar academic*, Bucureşti, 2003.
Mladin 2005	=	Constantin-Ioan Mladin, *Note asupra sinonimiei din terminologie*, http://www.litere.uvt.ro/documente_pdf/
Rusu 2003	=	Olga Rusu, *Bibliografia românească de terminologie (volume, articole, dicţionare)*, Cluj-Napoca.
VRusu	=	Valeriu Rusu, *Dicţionar medical*, Bucureşti, 2001.

CREATING MEDICAL TERMS IN ROMANIAN LANGUAGE TODAY

(Abstract)

It is obvious that translating the *acquis communautaire* is a great challenge for any language. In order to evaluate the impact of new medical terms on the lexical system of today Romanian language, I have analysed one document, in fact a list of medical devices and their translation in Romanian, under the supervision of a specialist from the Health Ministry.

The most relevant facts identified were the preference for long terms (*sintagmas*) – 92% from the total and the shift of tendency regarding the base language. If traditionally French was the base language, and most of medical terms were translated and created according to French patterns, today English is more frequently preferred as the base language of the texts to be translated. This is the main reason why synonymy appears to be an important feature of medical terminology in Romanian today.

Universitatea Hyperion
Bucureşti, Calea Călăraşilor nr. 169

Institutul European din România
Bucureşti, Bd. Regina Elisabeta nr.7–9

BDD-A640 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:26 UTC)